

BS/116/2012

**POSTAWY WOBEC PIERWSZEJ
„SOLIDARNOŚCI”**

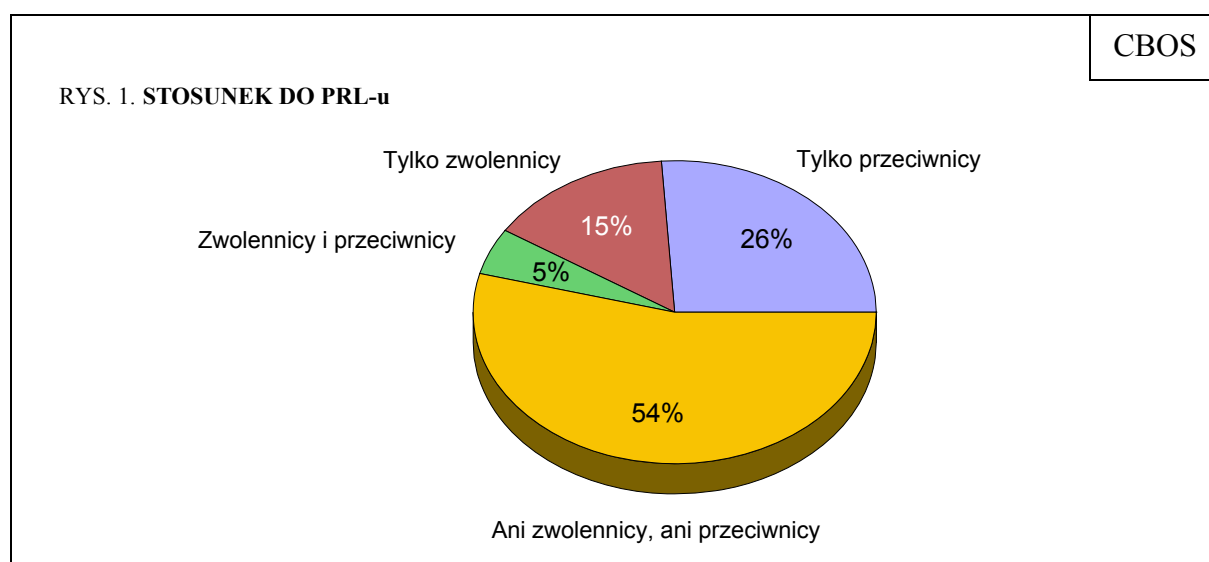
Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
11 stycznia 2012 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Zbliża się rocznica podpisania porozumień sierpniowych, które umożliwiły zarejestrowanie nowego, niezależnego od władzy związku zawodowego – NSZZ „Solidarność”. Interesowało nas, jaki jest oraz jaki był stosunek Polaków do ówczesnej „Solidarności”. W tym celu przeprowadziliśmy badanie¹ na próbie osób dziś przynajmniej 49-letnich, które nie tylko były świadkami narodzin ruchu, ale również doświadczały tamtego czasu – jako ludzie zaangażowani lub bierni, jako zwolennicy bądź przeciwnicy związku.

PRZECIWNICY I ZWOLENNICY SYSTEMU

Ponad połowa badanych (54%) nigdy nie zaliczała się ani do przeciwników, ani do zwolenników systemu panującego w PRL, jedną czwartą (26%) stanowią osoby, które były wyłącznie jego przeciwnikami, a 15% jego zwolennikami. Co dwudziesty respondent (5%) zmienił swój stosunek do PRL-u – w jakimś momencie życia był jego zwolennikiem, w innym przeciwnikiem.

¹ Badanie CBOS zrealizowano w ramach projektu „Świadomość wielkiej zmiany: społeczna percepcja roli „Solidarności” w upadku komunizmu w Polsce” pod kierunkiem dr. Adama Mielczarka w dniach 24 maja – 10 czerwca 2012 roku na liczącej 982 osoby reprezentatywnej próbie losowej mieszkańców Polski mających 49 i więcej lat. Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Obojętni wobec systemu panującego w PRL-u to stosunkowo częściej ludzie słabiej wykształceni, mieszkańcy wsi, osoby deklarujące brak zainteresowania polityką i niemające sprecyzowanych poglądów politycznych, pracujące przed 1989 rokiem jako robotnicy niewykwalifikowani lub rolnicy, a także ci, którzy przyznają, że ani nie zyskali, ani nie stracili w procesie przemian. Przeciwnicy systemu panującego w PRL to relatywnie częściej ludzie najlepiej wykształceni, mieszkańcy największych aglomeracji miejskich, dobrze zarabiający, zainteresowani polityką, zaliczający się przed 1989 rokiem do kadry kierowniczej, inteligencji i specjalistów z wyższym wykształceniem, deklarujący prawicowe poglądy polityczne, a poza tym respondenci, którzy mają poczucie, że na zmianach zyskali. Do grupy osób sytuujących się jednoznacznie po stronie systemu, nieco częściej należą ludzie o poglądach lewicowych, którzy twierdzą, że stracili na transformacji, a jesienią 1988 roku pracowali jako robotnicy niewykwalifikowani. Wśród tych, którzy zmienili orientację, relatywnie wysoki odsetek stanowią osoby mające obecnie wykształcenie wyższe, zatrudnione wówczas w służbach mundurowych (w tabeli aneksowej wchodzi one w skład większej kategorii – „inni pracujący”).

Zarówno wśród działaczy, jak i szeregowych członków „Solidarności” odsetek osób zaliczających się do przeciwników ówczesnego systemu jest wyższy niż przeciętny procent w całej badanej populacji. Można zauważyć, że wśród działaczy stosunkowo znaczną grupę stanowią osoby, które zmieniły swoje nastawienie do PRL – były zwolennikami systemu, a stały się jego przeciwnikami (jest mniej prawdopodobne, że kolejność była odwrotna). Wśród członków partii politycznych (PZPR, ZSL, SD) przed rokiem 1989 największą grupę stanowią osoby nie będące ani zwolennikami, ani przeciwnikami ówczesnego systemu, a odsetki określających się wyłącznie jako jego zwolennicy i jako przeciwnicy są zbliżone.

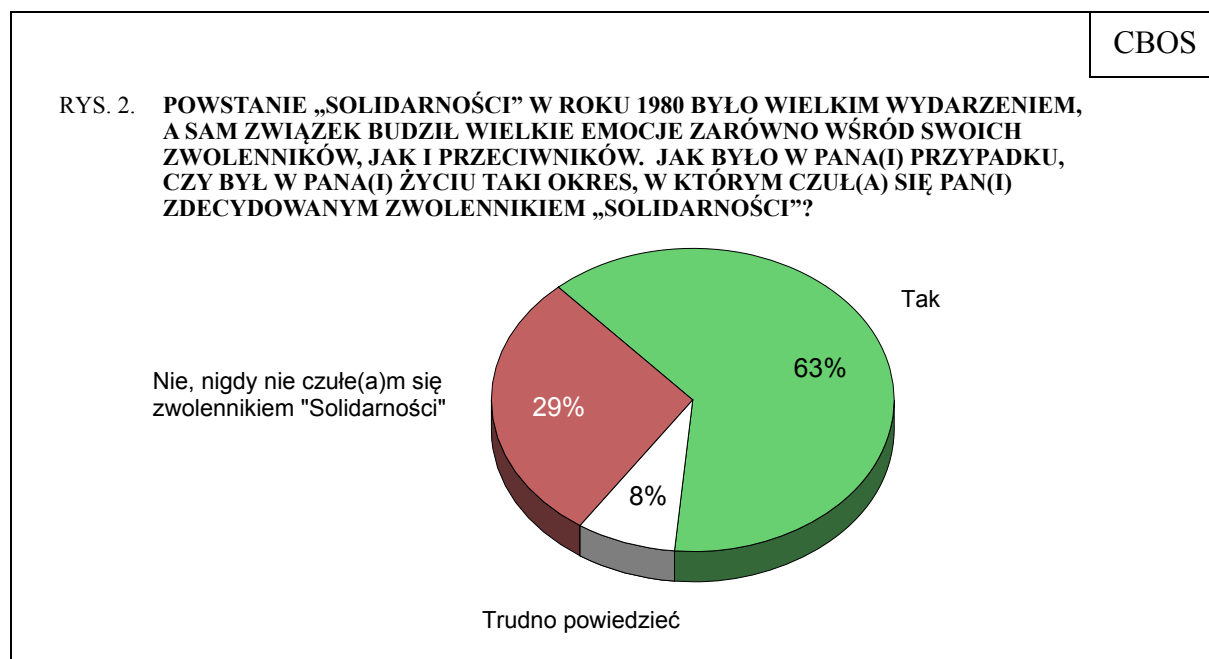
Tabela 1

Przynależność ²	Stosunek do PRL-u			
	Tylko przeciwnicy	Tylko zwolennicy	Zwolennicy i przeciwnicy	Ani zwolennicy, ani przeciwnicy
	w procentach			
Członkowie „Solidarności” w 1981 roku	37	13	7	52
Działacze „Solidarności” w 1981 roku	47	7	15	31
Członkowie partii przed 1989 rokiem	24	26	8	42

² Członkowie „Solidarności” w 1981 roku stanowili w próbie 22% badanych (N=215), działacze – 5% (N=51), natomiast osoby, które przed 1989 rokiem należały do partii (PZPR, ZSL, bądź SD) – 11% (N=112).

POPARCIE DLA „SOLIDARNOŚCI” I JEJ OCENY

Niemal dwie trzecie ankietowanych (63%) deklaruje, że w pewnym okresie życia czuli się zdecydowanymi zwolennikami „Solidarności”, a niespełna jedna trzecia (29%) nigdy jej nie popierała.

Kim są osoby, które w jakimś okresie życia popierały „Solidarność”? Są to stosunkowo częściej mężczyźni, mieszkańcy największych miast, osoby najlepiej wykształcone, dobrze sytuowane, przynajmniej przeciętnie zainteresowane polityką, praktykujący religijnie kilka razy w tygodniu, mający prawicowe poglądy polityczne i zaliczający się do tych, którzy zyskali na transformacji polityczno-gospodarczej. Do ówczesnych grup zawodowych, które częściej niż inne popierały „S”, należą przede wszystkim specjaliści z wyższym wykształceniem oraz inteligencja.

Zrozumiałe jest, że większość osób będących w 1981 roku zarówno szeregowymi członkami, jak i działaczami „S” uważała się w jakimś okresie życia za zdecydowanych zwolenników związku. Nieco zaskakujące może wydawać się to, że pewna niewielka grupa mimo przynależności do „S”, nigdy się z nią nie identyfikowała. Wśród osób, które przed transformacją należały do jakiejś partii politycznej, ponad połowa miała w życiu taki moment, w którym silnie popierała „Solidarność”.

Tabela 2

Przynależność	Czy był w Pana(i) życiu taki okres, w którym czuł(a) się Pan(i) zdecydowanym zwolennikiem „Solidarności”?		
	Tak	Nie, nigdy nie czułem się zwolennikiem „Solidarności”	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Członkowie „Solidarności” w 1981 roku	91	8	2
Działacze „Solidarności” w 1981 roku	96	2	2
Członkowie partii przed 1989 rokiem	57	35	8

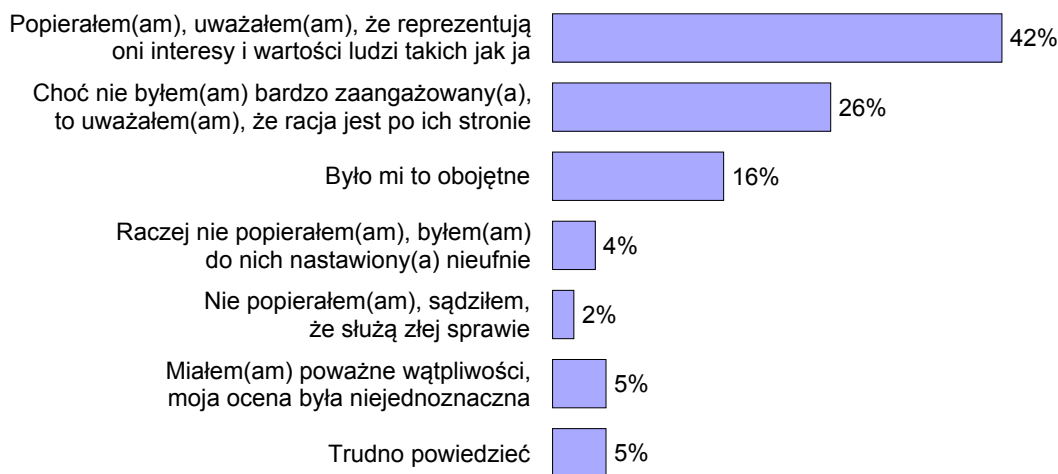
Zwolennikami „Solidarności” w pewnym momencie życia była ogromna większość badanych (91%) nastawionych opozycyjnie do systemu panującego w PRL, a także tych, którzy zmienili wobec niego stosunek. Do grona zwolenników związku zaliczała się także ponad połowa (51%) respondentów o nastawieniu biernym wobec PRL oraz niemal połowa (48%) aprobujących PRL.

Tabela 3

Stosunek do PRL-u	Czy był w Pana(i) życiu taki okres, w którym czuł(a) się Pan(i) zdecydowanym zwolennikiem „Solidarności”?		
	Tak	Nie, nigdy nie czułem się zwolennikiem „Solidarności”	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Tylko przeciwnicy	91	6	3
Tylko zwolennicy	48	44	8
Zwolennicy i przeciwnicy	82	16	2
Ani zwolennicy, ani przeciwnicy	51	37	12

Jak w roku 1980 – opierając się na współczesnych, retrospektywnych deklaracjach – postrzegano ludzi tworzących „Solidarność” w zakładach pracy? Ponad dwie trzecie respondentów (68%) aprobowało ich działalność, przy czym dwie piąte (42%) silnie się z nią identyfikowało, a jedna czwarta (26%) przypisywała im rację, ale nie angażowała się bezpośrednio po stronie „S”. Tylko nieliczni (6%) mieli sceptyczne nastawienie: 4% mówi o nieufności, natomiast 2% jednoznacznie potępiało działalność związku jako służącą złej sprawie. Mniej więcej jedna szósta (16%) była obojętna wobec ludzi tworzących wówczas „Solidarność”, z kolei 5% nie potrafi ich jednoznacznie ocenić.

RYS. 3. JAK OCENIAŁ(A) ICH PAN(I) WTEDY (LUDZI TWORZĄCYCH NSZZ „SOLIDARNOŚĆ” W ZAKŁADACH PRACY W ROKU 1980)?

Działania „S” w 1980 roku częściej niż pozostali jednoznacznie popierali i uważali związek za reprezentanta swoich interesów ankietowani mieszkający obecnie w największych miastach, mający wyższe wykształcenie, w dużym stopniu zainteresowani polityką, identyfikujący się z prawicą, uczestniczący w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu, określający się jako beneficjenci transformacji; poza tym są to ankietowani, którzy przed rokiem 1989 zaliczali się do inteligencji i specjalistów z wyższym wykształceniem, a także robotnicy wykwalifikowani. Z kolei stosunkowo częściej jednoznacznie potępiali „Solidarność” sądząc, że służy ona złej sprawie, respondenci mający obecnie lewicowe przekonania polityczne, nieuczestniczący w praktykach religijnych.

Wiara w słuszność działań podejmowanych przez ludzi tworzących „Solidarność” w 1980 roku była niemal powszechna wśród osób będących wówczas szeregowymi członkami lub działaczami związku. O swoim ówczesnym poparciu dla „S” mówi również dwie trzecie badanych, którzy przed transformacją należeli do partii, a co siódmy z nich przyznaje, że miał do niej mniejsze, lub większe zastrzeżenia.

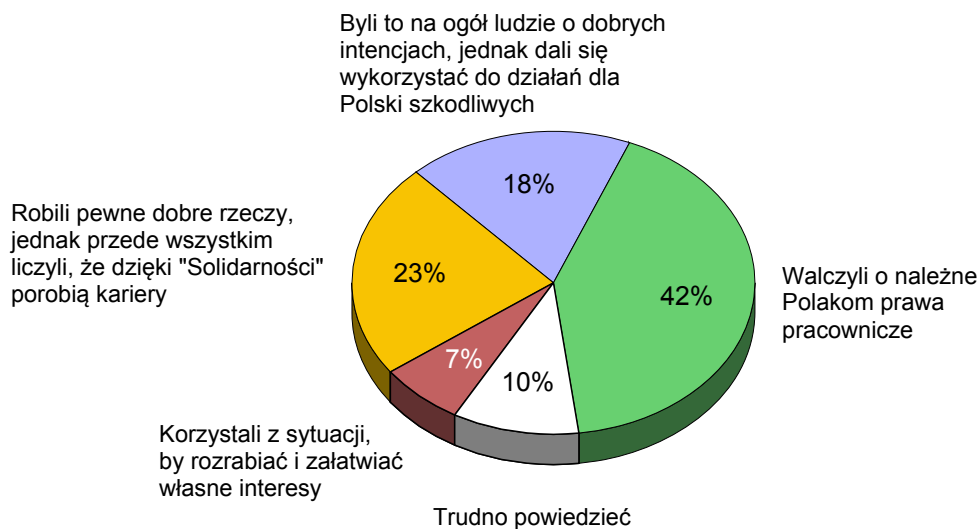
Tabela 4

Przynależność	Jak oceniał(a) ich Pan(i) wtedy (ludzi tworzących NSZZ „Solidarność” w zakładach pracy w roku 1980)?						
	Popiera- łem(am), uważa- łem(am), że reprezentują oni interesy i wartości ludzi takich jak ja	Choć nie byłem(am) bardzo zaangażo- wany(a), to uważa- łem(am), że racja jest po ich stronie	Było mi to obo- jętne	Raczej nie popiera- łem(am), byłem(am) do nich nastawio- ny(a) nieufnie	Nie popiera- łem(am), sądziłem, że służą złej sprawie	Miałem(am) poważne wątpli- wości, moja ocena była niejedno- znaczna	Trudno powiedzieć
w procentach							
Członko- wie „Soli- darności” w 1981 roku	68	21	5	1	0	5	0
Działacze „Solidar- ności” w 1981 roku	79	17	2	0	2	0	0
Członko- wie partii przed 1989 rokiem	37	29	11	6	8	7	2

Jak dziś oceniane są działania ludzi tworzących NSZZ „Solidarność” w 1980 roku? Trzy piąte badanych (60%) przypisuje jej twórcom dobre intencje, z czego dwie piąte (42%) uważa, że walczyli o należne Polakom prawa pracownicze, natomiast blisko jedna piąta (18%) – że mimo słusznych intencji dali się wykorzystać do działań szkodliwych dla kraju. Blisko co czwarty ankietowany (23%) wskazuje, że działalność w „Solidarności” służyła w tamtym okresie przede wszystkim robieniu karier, niemniej ludzie, którzy ją wtedy tworzyli, zrobili również coś dobrego. Nieliczni (7%) jednoznacznie źle oceniają działaczy twierdząc, że korzystali z sytuacji, aby rozrabiać i załatwiać prywatne interesy.

RYS. 4. JAK DZIŚ OCENIA PAN(I) DZIAŁANIA LUDZI, KTÓRZY TWORZYLI NSZZ „SOLIDARNOŚĆ” W ZAKŁADACH PRACY W ROKU 1980?

Dziś „Solidarność” z roku 1980 najbardziej krytycznie oceniają ludzie, którzy stracili na zmianach, słabiej wykształceni, gorzej sytuowani. Relatywnie więcej rozczarowanych jest wśród badanych, którzy przed transformacją pracowali jako robotnicy niewykwalifikowani. Pozytywny wizerunek „S” jako organizacji walczącej o prawa pracownicze przeważa wśród beneficjentów przemian, osób najlepiej wykształconych, mieszkających w największych aglomeracjach, znajdujących się w dobrej sytuacji finansowej, którzy obecnie mają od 49 do 54 lat, w dużym stopniu interesują się polityką, deklarują prawicowe poglądy i którzy jesienią 1988 roku zaliczali się do inteligencji i specjalistów z wyższym wykształceniem.

Dobry wizerunek „Solidarności” z 1980 roku przeważa zarówno wśród jej członków i działaczy z tamtego okresu, jak i wśród tych, którzy w poprzednim ustroju należeli do PZPR, ZSL, bądź SD. W tej ostatniej grupie najwięcej osób uważa, że działacze „S” wykorzystali sytuację do robienia prywatnych interesów. Dość duży procent osób krytycznie patrzących dziś na „Solidarność” jest również wśród ludzi związanych z nią w tamtym czasie: ponad jedna czwarta jej ówczesnych członków i zbliżony odsetek działaczy uważa, że tworzący ją ludzie mieli pragmatyczne, partykularne cele.

Tabela 5

Przynależność	Jak dziś ocenia Pan(i) działania ludzi, którzy tworzyli NSZZ „Solidarność” w zakładach pracy w roku 1980?				
	Walczyli o należne Polakom prawa pracownicze	Byli to na ogół ludzie o dobrych intencjach, jednak dali się wykorzystać do działań dla Polski szkodliwych	Robili pewne dobre rzeczy, jednak przede wszystkim liczyli, że dzięki „Solidarności” porobią kariery	Korzystali z sytuacji, by rozrabiać i załatwiać własne interesy	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Członkowie „Solidarności” w 1981 roku	47	20	20	7	5
Działacze „Solidarności” w 1981 roku	54	14	21	7	4
Członkowie partii przed 1989 rokiem	42	17	24	30	9

Obecne i dawne oceny nakładają się na siebie, trudno rozdzielić ówczesne postrzeganie działalności „S” od wiedzy i myślenia o niej dzisiaj. Jak widać w tabeli zamieszczonej poniżej, oceny dzisiejsze w dużym stopniu pokrywają się z tymi, które respondenci formułowali retrospektywnie. Zarówno wśród osób krytycznie, jak i przychylnie nastawionych do pierwszej „Solidarności” w przeszłości, około jednej piątej zmieniło zdanie co do racji i intencji tworzących ją osób.

Tabela 6

Przeszła ocena działań ludzi tworzących NSZZ „Solidarność” w zakładach pracy w roku 1980	Obecna ocena działań ludzi, którzy tworzyli NSZZ „Solidarność” w zakładach pracy w roku 1980		
	Przekonanie o dobrych intencjach działaczy „S”	Przekonanie o złych intencjach działaczy „S”	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Poparcie, przekonanie o słuszności racji	74	21	5
Obojętność	35	40	25
Nieufność, przekonanie, że służą złej sprawie	18	79	3

Pominięto opinie niejednoznaczne i „trudno powiedzieć”

MOTYWACJE ZAPISUJĄCYCH SIĘ DO ZWIĄZKU

Jak obecnie postrzegane są motywacje osób zapisujących się do „Solidarności” w 1980 roku? W opinii badanych, ludźmi najczęściej kierowała nadzieja na lepsze zarobki i poprawę stosunków pracy (56%). Na drugim miejscu wymieniana jest walka o odzyskanie niepodległości, chęć wyzwolenia się spod dominacji ZSRR (40%). Blisko jedna trzecia

badanych (31%) uważa, że chciano dokonać w ten sposób naprawy ustroju: reformy socjalizmu, demokratyzacji. Nieznacznie mniejsza grupa (28%) wskazuje, że dla zapisujących się do „Solidarności” był to wybór etyczny – opowiedzenie się po stronie dobra i zasad moralnych. Zbliżony odsetek (27%) mówi o konformizmie – część wstępowała, ponieważ zapisywali się inni. Jedna piąta (19%) sądzi, że zapisującym się wówczas do „S” chodziło o stworzenie własnej reprezentacji i o możliwość kontrolowania władzy przez społeczeństwo. Taki sam odsetek (19%) wskazuje motywację negatywną – przystąpienie do związku miało służyć karierze, uzyskaniu lepszych stanowisk. Nieliczni (9%) stwierdzają, że kierowała nimi naiwność i brak wiedzy o tym, czym będzie „Solidarność” w następnych miesiącach i latach.

Tabela 7

Ludziom zapisującym się do „Solidarności” w roku 1980 można przypisywać rozmaite motywacje		
	Co, w największej mierze, Pana(i) zdaniem, kierowało szeregowymi członkami, zapisującymi się do „Solidarności” w tym okresie?*	Który z wymienionych czynników uważa Pan(i) za najważniejszy? (N=916)
w procentach		
Nadzieje na lepsze płace, poprawę stosunków w pracy	56	35
Chęć wyzwolenia się spod dominacji ZSRR, odzyskania niepodległości	40	21
Nadzieja na reformę socjalizmu, jego naprawę i demokratyzację	31	11
Chęć opowiedzenia się po stronie dobra i zasad moralnych	28	9
Zapisywali się, gdyż zapisywali się inni	27	8
Chęć stworzenia własnej reprezentacji, kontrolowania poczynań władzy przez społeczeństwo	19	5
Nadzieja na awans, lepsze stanowisko	19	6
Naiwność, nieświadomość kierunku, jaki przyjmie „Solidarność” w następnych miesiącach i latach	9	3
Trudno powiedzieć	7	2

* Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź

Postrzeżenie motywacji zapisujących się do „Solidarności” jest społecznie zróżnicowane, choć ogólnie rzecz biorąc niemal we wszystkich grupach najczęściej wymieniane są dwie – pracownicza i niepodległościowa. Osoby mające wyższe wykształcenie, pracujące przed 1989 rokiem jako specjaliści z wyższym wykształceniem oraz inteligencja, częściej niż pozostali wskazują na motywacje niepodległościową, rzadziej zaś na

pracowniczą. Ponadto grupy te częściej niż reszta badanych deklarują takie powody wstępowania do „S”, jak potrzeba opowiedzenia się po stronie dobra i zasad moralnych, stworzenia własnej reprezentacji i kontrolowania poczynań władzy, stosunkowo rzadko zaś mówią o myśleniu pragmatycznym: nadziei na awans, lepsze stanowisko. Z kolei robotnicy niewykwalifikowani i rolnicy wyraźnie częściej niż pozostali wskazują problematykę stosunków pracy i lepszych płac. Na motywację pracowniczą również częściej niż inni powołują się osoby niezainteresowane polityką i niemające sprecyzowanych poglądów.

Działacze „Solidarności” z roku 1981 relatywnie częściej jako najważniejszy powód wstępowania wówczas do związku wskazują na chęć opowiedzenia się po słusznej stronie, a także nadzieję na reformę socjalizmu. Szeregowi członkowie przeważnie odnoszą się do dwóch dominujących motywacji, natomiast rzadziej niż działacze mówią o wstąpieniu do „Solidarności” w kategoriach wyboru moralnego. Z kolei badani będący przed 1989 rokiem członkami partii politycznych wyraźnie rzadziej poruszają wątek niepodległościowy, natomiast dość często wskazują na reformę socjalizmu, a także na koniunkturalizm zapisujących się do „S”.

Tabela 8

Ludziom zapisującym się do „Solidarności” w roku 1980 można przypisywać rozmaite motywacje. Który z wymienionych czynników uważa Pan(i) za najważniejszy?	Członkowie „Solidarności” w 1981 roku	Działacze „Solidarności” w 1981 roku	Członkowie partii przed 1989 rokiem
	w procentach		
Nadzieje na lepsze płace, poprawę stosunków w pracy	39	28	32
Chęć wyzwolenia się spod dominacji ZSRR, odzyskania niepodległości	25	21	12
Nadzieja na reformę socjalizmu, jego naprawę i demokratyzację	10	15	16
Chęć opowiedzenia się po stronie dobra i zasad moralnych	10	19	9
Zapisywali się, gdyż zapisywali się inni	4	4	8
Chęć stworzenia własnej reprezentacji, kontrolowania poczynań władzy przez społeczeństwo	4	7	5
Nadzieja na awans, lepsze stanowisko	3	2	9
Naiwność, nieświadomość kierunku, jaki przyjmie „Solidarność” w następnych miesiącach i latach	2	2	4
Trudno powiedzieć	2	2	5

Z badania przeprowadzonego na reprezentatywnej próbie ogółu społeczeństwa, w skład której wchodził również młodszy respondent (18–48 lat)³, wynika, że hierarchia motywacji przypisywanych osobom zapisującym się do „Solidarności” w 1980 roku, jest niemal identyczna. Dla badanych, którzy mogli być świadomymi uczestnikami lub obserwatorami tamtych wydarzeń, nieco ważniejsza w tym zestawieniu jest motywacja konformistyczna (zapisywali się, bo inni się zapisywali), a mniej ważna niż wśród ogółu dorosłych ta odnosząca się do chęci stworzenia ruchu reprezentującego interesy społeczne i kontrolującego poczynania władzy. W sondażu, który obejmował młodsze pokolenia, dwa najważniejsze motywy, jakimi kierowały się osoby zapisujące się do „S” wskazywane są równie często – to motyw niepodległościowy oraz dotyczący praw pracowniczych i płac.

Tabela 9

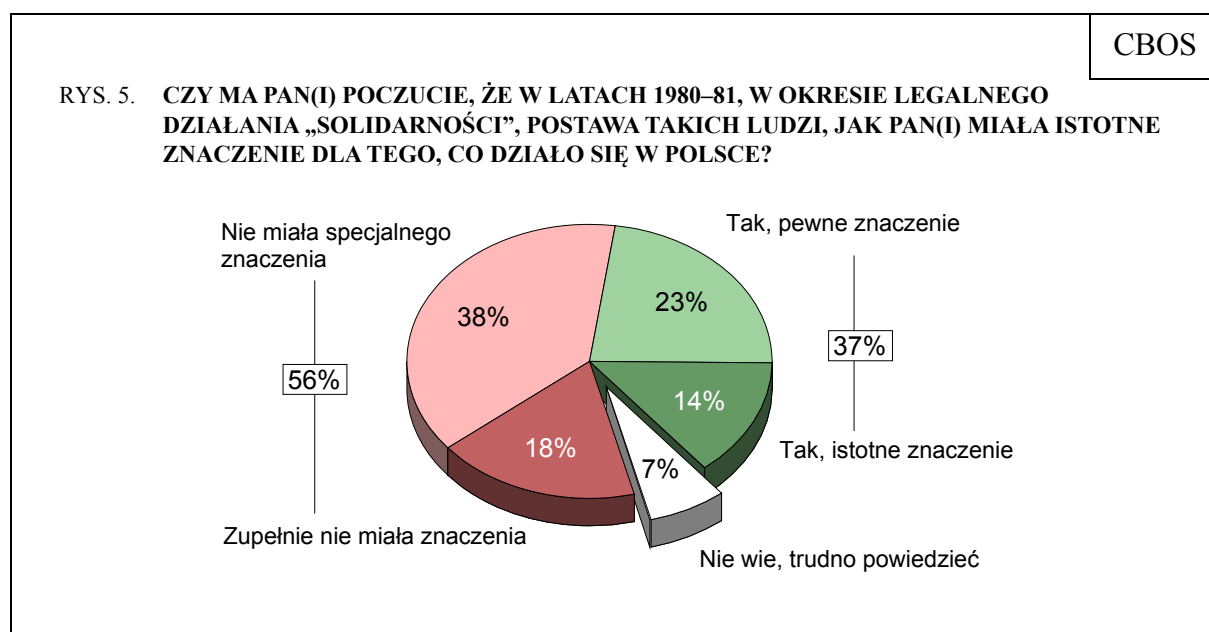
BADANIE NA PRÓBIE OSÓB MAJĄCYCH 18 I WIĘCEJ LAT		
Ludziom zapisującym się do „Solidarności” w roku 1980 można przypisywać rozmaite motywacje		
	Co, w największej mierze, Pana(i) zdaniem, kierowało szeregowymi członkami, zapisującymi się do „Solidarności” w tym okresie?*	Który z wymienionych czynników uważa Pan(i) za najważniejszy? (N=866)
w procentach		
Nadzieje na lepsze płace, poprawę stosunków w pracy	58	30
Chęć wyzwolenia się spod dominacji ZSRR, odzyskania niepodległości	51	30
Nadzieja na reformę socjalizmu, jego naprawę i demokratyzację	38	11
Chęć opowiedzenia się po stronie dobra i zasad moralnych	34	9
Chęć stworzenia własnej reprezentacji, kontrolowania poczynania władzy przez społeczeństwo	28	8
Zapisywali się, gdyż zapisywali się inni	24	6
Nadzieja na awans, lepsze stanowisko	22	3
Naiwność, nieświadomość kierunku, jaki przyjmie „Solidarność” w następnych miesiącach i latach	9	2
Trudno powiedzieć	10	1

* Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ ankietowani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź

³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (266) przeprowadzono w dniach 5 – 12 lipca 2012 roku na liczącej 960 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski. W dalszej części dokonujemy porównań wyników badania „Świadomość wielkiej zmiany: społeczna percepcja roli „Solidarności” w upadku komunizmu w Polsce” z wynikami badania „Aktualne problemy i wydarzenia” (266).

POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY KRAJU I BLISKOŚĆ TRADYCJI „S”

Ponad połowa badanych mających obecnie więcej niż 48 lat (56%) uważa, że w okresie legalnego działania „Solidarności” w latach 1980–81 ich postawa nie miała wpływu na to, co działo się w Polsce, przy czym około jednej piątej (18%) mówi o całkowitym braku poczucia sprawstwa. Blisko dwie piąte (37%) twierdzi, że ich postawa miała wówczas znaczenie, w tym jedna siódma (14%) deklaruje, że było ono istotne.

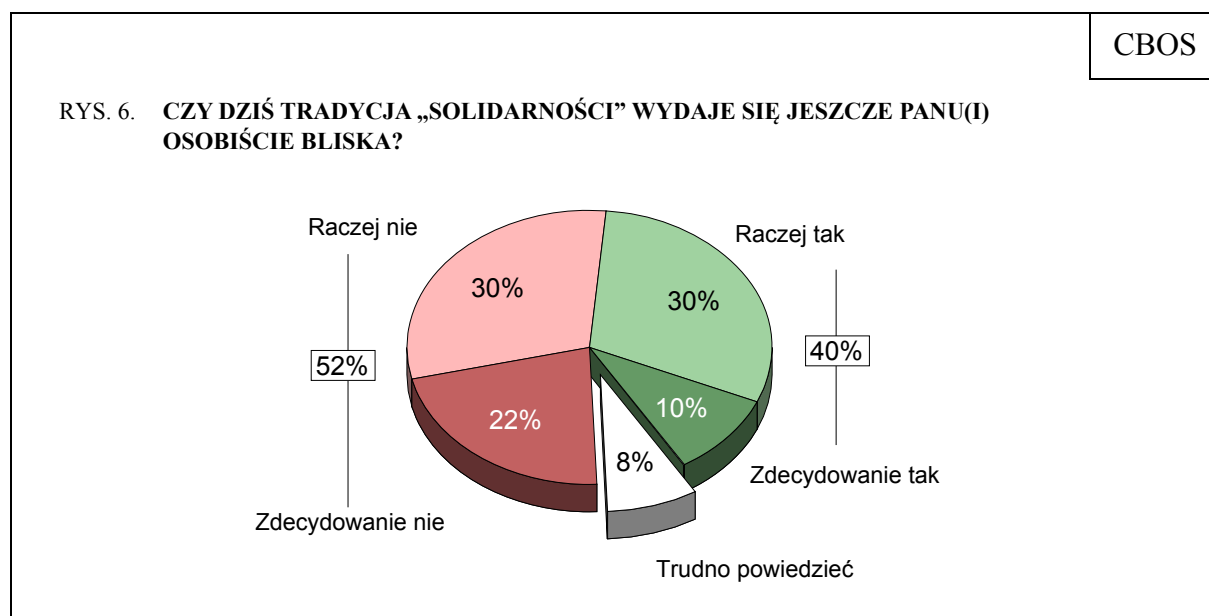

O swoim wpływie na wydarzenia tamtego okresu częściej są przekonani mieszkańcy największych miast, mający wyższe wykształcenie, w dużym stopniu zainteresowani tematyką polityczną, ludzie deklarujący, że zyskali na zmianach, posiadający prawicowe poglądy, a także należący przed 1989 rokiem do takich grup zawodowych, jak inteligencja i specjaliści z wyższym wykształceniem oraz kadra kierownicza. Poczucie wpływu na sprawy kraju w tamtym okresie przeważa wśród osób związanych z „Solidarnością”, zwłaszcza wśród działaczy.

Tabela 10

Przynależność	Czy ma Pan(i) poczucie, że w latach 1980–81, w okresie legalnego działania „Solidarności”, postawa takich ludzi, jak Pan(i) miała istotne znaczenie dla tego, co działo się w Polsce?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Członkowie „Solidarności” w 1981 roku	60	37	3
Działacze „Solidarności” w 1981 roku	72	26	2
Członkowie partii przed 1989 rokiem	41	53	6

Z deklaracji wynika, że tradycja „Solidarności” jest bliska dwóm piątym (40%) badanych, natomiast ponad połowa (52%) nie identyfikuje się z nią.

Osoby, którym dziś tradycja „Solidarności” jest bliska, to przede wszystkim mieszkańcy największych miast, respondenci należący jesienią 1988 roku do inteligencji i specjalistów z wyższym wykształceniem, istotnie zainteresowani polityką, praktykujący religijnie kilka razy w tygodniu, deklarujący prawicowe poglądy polityczne, zaliczający się do beneficjentów przemian oraz byli działacze i szeregowi członkowie związku w 1981 roku. Można jednocześnie zauważyć, że duża część osób wówczas związanych z „S” obecnie nie identyfikuje się z jej tradycją.

Tabela 11

Przynależność	Czy dziś tradycja „Solidarności” wydaje się jeszcze Panu(i) osobiście bliska?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Członkowie „Solidarności” w 1981 roku	55	40	5
Działacze „Solidarności” w 1981 roku	64	34	2
Członkowie partii przed 1989 rokiem	34	61	5

Tradycja „Solidarności” jest bliska większości osób opozycyjnie nastawionych do systemu panującego w PRL, a także ponad połowie tych, którzy zmienili do niego nastawienie. Warto zaznaczyć, że blisko co trzeci przeciwnik PRL nie odczuwa dziś związku z tradycją „S”. Nie identyfikuje się z nią także ponad połowa respondentów prezentujących obojętny stosunek do ówczesnego systemu, i niemal trzy czwarte opowiadających się po stronie PRL-u.

Tabela 12

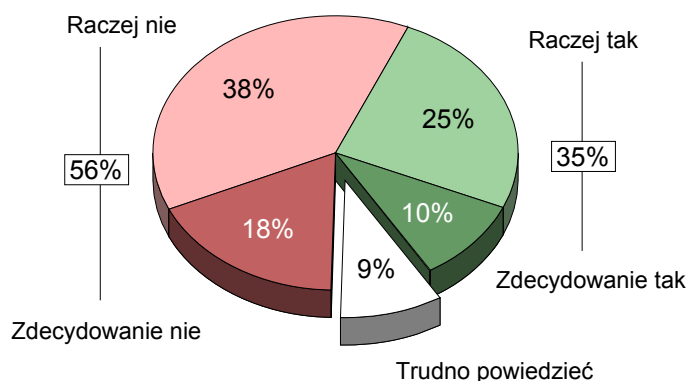
Stosunek do PRL-u	Czy dziś tradycja „Solidarności” wydaje się jeszcze Panu(i) osobiście bliska?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Tylko przeciwnicy	62	35	3
Tylko zwolennicy	23	71	6
Zwolennicy i przeciwnicy	56	41	3
Ani zwolennicy, ani przeciwnicy	33	55	12

Spółeczna identyfikacja z tradycją „S” jest słabsza, jeśli wziąć pod uwagę wyniki uzyskane na ogólnej próbie dorosłych Polaków⁴. Wśród młodszych badanych, którzy nie tylko nie mogli uczestniczyć w ówczesnych wydarzeniach, ale także świadomie ich obserwować, odsetek identyfikujących się z tradycją związku jest niższy: wśród osób mających od 18 do 24 lat wynosi 26%, a w grupie 25–34 lata – 22%.

⁴ Porównanie wyników badania „Świadomość wielkiej zmiany: społeczna percepcja roli „Solidarności” w upadku komunizmu w Polsce” z wynikami badania „Aktualne problemy i wydarzenia” (266).

RYS. 7. CZY DZIŚ TRADYCJA „SOLIDARNOŚCI” WYDAJE SIĘ JESZCZE PANU(I) OSOBIŚCIE BLISKA?

Ponad połowa Polaków, którzy w latach 1980–81 w mniejszym lub większym stopniu mieli możliwość przeżywania historii „Solidarności”, dziś już nie identyfikuje się z tradycją związku. Choć nadal jest ona bliska przeważającej grupie członków i działaczy z tamtego okresu, to jednak znaczna ich część także nie czuje się już z nią związana. Nie oznacza to jednak, że rola, jaką „Solidarność” odegrała na początku lat osiemdziesiątych w procesie przemian, została w pamięci społecznej istotnie pomniejszona. Najważniejsze cele, czy motywacje, jakie dziś przypisuje się ludziom wstępującym wówczas do związku – niezależnie od tego, czy respondenci mieli możliwość świadomego przeżywania tamtych wydarzeń, czy też nie – to walka o płace i prawa pracownicze oraz wyzwolenie spod wpływów ZSRR. Ponadto większość badanych twierdzi, że w pewnym okresie życia byli zdecydowanymi zwolennikami „Solidarności”. Kiedy związek formował się w zakładach pracy, ponad dwie trzecie – jeśli bazować na retrospektywnych deklaracjach – identyfikowała się z jego celami, a potępiano je tylko sporadycznie. Choć niemal jedna trzecia oceniających „Solidarność” z „dzisiejszej” perspektywy dochodzi do wniosku, że ludzie, którzy ją tworzyli, mieli na względzie głównie załatwianie własnych interesów i robienie karier, to jednak większość nadal odnosi się przychylnie do ich intencji.

Opracował
Michał FELIKSIAK

Tabela 1

		Stosunek do PRL-u				Liczba osób
		Tylko przeciwnicy	Tylko zwolennicy	Zwolennicy i przeciwnicy	Ani zwolennicy ani przeciwnicy	
		%	%	%	%	
Ogółem		26	15	5	54	975
Płeć	Mężczyźni	30	16	6	48	428
	Kobiety	23	14	5	58	548
Wiek	49-54 lata	33	11	4	52	231
	55-64	23	16	8	54	370
	65 lat i więcej	24	16	4	55	375
Miejsce zamieszkania	Wieś	16	17	4	63	351
	Miasto do 20 tys.	27	17	4	53	146
	20-100 tys.	24	13	5	58	182
	101-500 tys.	29	14	10	48	172
	501 tys. i więcej mieszk.	50	12	7	32	125
Wykształcenie	Podstawowe	12	18	3	66	268
	Zasadnicze zawodowe	19	14	5	62	264
	Średnie	34	14	6	46	324
	Wyższe	50	10	11	29	120
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	22	16	4	58	86
	501-750	18	16	4	62	90
	751-1000	19	18	5	58	164
	1001-1500	24	17	7	52	231
	Powyżej 1500 zł	41	10	9	39	210
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	46	16	7	31	58
	Inteligencja, spec. z wyższym wyksz.	54	10	6	30	76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	32	11	8	49	144
	Pracownicy fiz.-umysłowi	23	13	5	59	95
	Robotnicy wykwalifikowani	20	17	4	59	199
	Robotnicy niewykwalifik.	10	21	1	67	78
	Rolnicy	15	14	3	68	136
	Inni pracujący	37	16	16	31	52
	Emeryci i renciści	23	17	4	56	76
Inni niepracujący	19	14	8	59	60	
Ocena własnych war. mater.	Złe	17	20	3	59	317
	Średnie	25	14	7	54	352
	Dobre	36	11	6	47	306
Zainteresowanie polityką	Duże	48	10	8	34	161
	Średnie	29	16	8	48	423
	Niewielkie	20	18	2	59	179
	Brak zainteresowania	8	14	2	76	209
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	28	12	9	52	77
	Raz w tygodniu	25	14	6	56	465
	1-2 razy w miesiącu	16	15	7	62	148
	Kilka razy w roku	31	21	5	43	199
	W ogóle nie uczestniczy	35	7	4	54	87
Poglądy polityczne	Lewica	14	27	8	52	144
	Centrum	24	13	9	54	274
	Prawica	41	9	5	45	333
	Trudno powiedzieć	12	18	2	68	224
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	47	7	15	31	51
	Członek Solidarności	37	13	7	43	214
	Członek zw. branżowych	25	17	7	52	104
	Niezrzeszony	21	15	4	60	601
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	24	26	8	42	111
	Nie	26	13	5	55	864
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	49	7	7	38	183
	Stracili na zmianach	18	30	6	46	188
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	21	12	5	61	573
	Trudno powiedzieć	20	11		70	30

Tabela 2

		Powstanie „Solidarności” w roku 1980 było wielkim wydarzeniem, a sam Związek budził wielkie emocje zarówno wśród swoich zwolenników, jak i przeciwników. Jak było w Pana(i) przypadku, czy był w Pana(i) życiu taki okres, w którym czuł(a) się Pan(i) zdecydowanym zwolennikiem „Solidarności”?			Liczba osób
		Tak	Nie, nigdy nie czułem się zwolennikiem „Solidarności”	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		63	29	8	980
Płeć	Mężczyźni	70	25	6	430
	Kobiety	57	33	10	550
Wiek	49-54 lata	68	26	6	234
	55-64	68	24	8	373
	65 lat i więcej	54	37	10	373
Miejsce zamieszkania	Wieś	53	36	11	353
	Miasto do 20 tys.	63	33	5	147
	20-100 tys.	65	27	8	183
	101-500 tys.	68	24	8	171
	501 tys. i więcej mieszk.	78	17	5	126
Wykształcenie	Podstawowe	49	40	11	267
	Zasadnicze zawodowe	65	29	7	265
	Średnie	68	24	8	328
	Wyższe	74	20	7	121
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	63	31	6	87
	501-750	58	34	8	90
	751-1000	57	37	6	164
	1001-1500	67	28	5	231
	Powyżej 1500 zł	70	23	7	211
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	63	28	9	59
	Inteligencja, spec. z wyższym wyksz.	84	12	4	76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	67	24	9	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	61	31	8	95
	Robotnicy wykwalifikowani	67	28	5	202
	Robotnicy niewykwalifik.	50	39	11	78
	Rolnicy	51	38	11	135
	Inni pracujący	71	29		52
	Emeryci i renciści	54	31	15	76
Inni niepracujący	58	30	12	60	
Ocena własnych war. mater.	Złe	55	37	8	319
	Średnie	63	27	9	353
	Dobre	70	23	7	308
Zainteresowanie polityką	Duże	83	14	3	161
	Średnie	71	24	5	427
	Niewielkie	56	34	9	179
	Brak zainteresowania	35	46	18	208
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	79	16	5	78
	Raz w tygodniu	60	31	9	466
	1-2 razy w miesiącu	65	27	8	149
	Kilka razy w roku	64	28	8	200
	W ogóle nie uczestniczy	54	38	8	87
Poglądy polityczne	Lewica	47	47	6	144
	Centrum	64	31	5	277
	Prawica	84	12	5	333
	Trudno powiedzieć	40	42	18	226
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	96	2	2	51
	Członek Solidarności	91	8	2	215
	Członek zw. branżowych	55	35	10	105
	Niezrzeszony	51	38	11	603
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	57	35	8	112
	Nie	63	28	8	868
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	83	13	4	183
	Stracili na zmianach	56	35	9	190
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	59	32	9	574
	Trudno powiedzieć	57	23	21	30

Tabela 3

		Jak oceniał(a) ich Pan(i) wtedy? (ludzi tworzących NSZZ „Solidarność” w zakładach pracy w roku 1980)?							Liczba osób
		Popiera- łem(am), uważa- łem(am), że reprezentują oni interesy i wartości ludzi takich jak ja	Choć nie byłem(am) bardzo zaangażo- wany(a), to uważa- łem(am), że racja jest po ich stronie	Było mi to obojętne	Raczej nie popiera- łem(am), byłem(am) do nich nastawio- ny(a) nieufnie	Nie popiera- łem(am), sądziłem, że służą złej sprawie	Miałem(am) poważne wątpliwości, moja ocena była niejedno- znaczna	Trudno powie- dzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		42	26	16	4	2	5	5	978
Płeć	Mężczyźni	48	26	10	4	3	5	3	430
	Kobiety	37	26	20	4	1	6	6	548
Wiek	49-54 lata	46	28	16	4	1	3	3	233
	55-64	46	26	13	4	2	6	3	372
	65 lat i więcej	36	25	18	4	3	6	7	373
Miejsce zamieszkania	Wieś	37	23	21	4	3	4	8	352
	Miasto do 20 tys.	37	34	14	4	4	4	3	147
	20-100 tys.	41	31	14	4	1	7	2	182
	101-500 tys.	49	22	13	4	1	6	5	171
	501 tys. i więcej mieszk.	54	23	9	5	1	7	2	126
Wykształcenie	Podstawowe	35	19	23	4	4	3	12	267
	Zasadnicze zawodowe	48	22	17	5	0	6	2	264
	Średnie	42	32	11	4	2	5	2	327
	Wyższe	45	34	8	2	1	9	1	120
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	46	16	20	3		10	5	86
	501-750	41	33	11	2	2		11	90
	751-1000	39	15	22	8	3	7	6	163
	1001-1500	42	29	14	3	2	7	4	231
	Powyżej 1500 zł	49	30	10	5	2	3	1	210
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	48	20	9	8	3	11		59
	Inteligencja, spec. z wyższym wyksz.	54	33	7	3		3		75
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	39	36	12	4	2	4	3	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	37	30	19	5	3	6	4	95
	Robotnicy wykwalifikowani	51	20	16	5	2	5	1	202
	Robotnicy niewykwalifik.	45	21	17	7	3	4	4	77
	Rolnicy	29	25	23	3	3	5	11	135
	Inni pracujący	43	27	2	9	3	15	2	52
	Emeryci i renciści	36	23	19	4	1	5	14	76
Inni niepracujący	39	25	23	2		2	9	60	
Ocena własnych war. mater.	Złe	40	22	19	5	3	6	5	318
	Średnie	40	27	16	3	3	6	6	353
	Dobre	47	30	11	5	0	5	2	306
Zainteresowanie polityką	Duże	56	27	4	5	3	5	1	160
	Średnie	48	26	10	4	2	7	2	427
	Niewielkie	35	32	23	4	1	2	3	178
	Brak zainteresowania	27	19	28	4	2	6	14	208
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	54	31	8	4			4	78
	Raz w tygodniu	40	25	18	3	2	6	5	464
	1-2 razy w miesiącu	38	29	17	5	2	2	6	149
	Kilka razy w roku	49	24	13	5	1	7	2	200
	W ogóle nie uczestniczy	32	28	15	7	5	10	5	87
Poglądy polityczne	Lewica	30	25	15	9	5	13	3	143
	Centrum	45	25	17	5	1	4	2	277
	Prawica	54	30	8	2	1	4	1	333
	Trudno powiedzieć	28	22	25	4	3	4	14	224
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	79	17	2		2			51
	Członek Solidarności	68	21	5	1	0	5		214
	Członek zw. branżowych	32	31	18	6	3	7	2	105
	Niezrzeszony	32	28	20	5	2	6	7	602
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	37	29	11	6	8	7	2	112
	Nie	43	26	16	4	1	5	5	866
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	54	30	8	3		2	2	183
	Stracili na zmianach	41	22	13	8	4	7	4	189
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	38	26	19	3	2	6	5	573
	Trudno powiedzieć	42	18	19		3	4	13	30

Tabela 4

		Jak dziś ocenia Pan(i) działania ludzi, którzy tworzyli NSZZ „Solidarność” w zakładach pracy w roku 1980?					Liczba osób
		Walczyli o należne Polakom prawa pracownicze	Byli to na ogół ludzie o dobrych intencjach, jednak dali się wykorzystać do działań dla Polski szkodliwych	Robili pewne dobre rzeczy, jednak przede wszystkim liczyli, że dzięki „Solidarności” porobią kariery	Korzystali z sytuacji, by rozrabiać i załatwiać własne interesy	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		42	18	23	7	10	977
Płeć	Mężczyźni	41	18	26	8	8	430
	Kobiety	42	19	20	6	13	547
Wiek	49-54 lata	51	17	19	5	8	234
	55-64	41	21	23	7	7	371
	65 lat i więcej	36	16	25	8	15	372
Miejsce zamieszkania	Wieś	38	14	22	10	16	352
	Miasto do 20 tys.	47	18	25	5	5	147
	20-100 tys.	42	24	21	6	6	183
	101-500 tys.	36	22	26	6	10	171
	501 tys. i więcej mieszk.	52	16	22	2	7	124
Wykształcenie	Podstawowe	33	16	21	12	19	267
	Zasadnicze zawodowe	40	16	27	7	10	264
	Średnie	45	22	23	3	7	327
	Wyższe	56	18	18	5	3	120
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	37	12	25	12	14	86
	501-750	42	19	20	6	14	90
	751-1000	33	17	29	9	12	164
	1001-1500	42	20	21	6	10	231
	Powyżej 1500 zł	48	19	23	5	5	209
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	46	18	22	13	2	59
	Inteligencja, spec. z wyższym wykształceniem	63	17	14	3	4	76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	43	23	25	1	9	145
	Pracownicy fiz.-umysłowi	37	20	20	11	11	95
	Robotnicy wykwalifikowani	40	21	26	6	7	202
	Robotnicy niewykwalifik.	39	11	24	12	14	77
	Rolnicy	35	13	21	10	21	135
	Inni pracujący	36	22	30	6	6	52
Ocena własnych war. mater.	Złe	36	18	26	9	11	318
	Średnie	41	17	22	7	13	351
	Dobre	48	20	20	5	7	308
Zainteresowanie polityką	Duże	52	17	22	5	5	160
	Średnie	45	19	24	6	5	426
	Niewielkie	36	23	24	7	10	179
	Brak zainteresowania	31	12	20	11	26	207
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	48	19	18	5	10	78
	Raz w tygodniu	43	18	21	6	12	465
	1-2 razy w miesiącu	36	18	29	7	10	149
	Kilka razy w roku	44	18	24	8	7	199
	W ogóle nie uczestniczy	36	17	23	9	14	87
Poglądy polityczne	Lewica	31	15	36	9	9	144
	Centrum	38	26	22	6	8	276
	Prawica	51	17	21	5	6	333
	Trudno powiedzieć	38	13	19	9	20	224
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	54	14	21	7	4	51
	Członek Solidarności	47	20	20	7	5	214
	Członek zw. branżowych	35	24	23	7	11	104
	Niezrzeszony	40	17	24	7	12	602
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	42	17	30	9	3	112
	Nie	42	18	22	7	11	865
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	61	15	15	4	5	183
	Stracili na zmianach	33	20	29	10	7	188
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	38	19	24	7	13	573
	Trudno powiedzieć	45	16	12	9	18	30

Tabela 5

		Czy dziś tradycja „Solidarności” wydaje się jeszcze Panu(i) osobiście bliska?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		40	52	8	979
Płeć	Mężczyźni	46	49	5	428
	Kobiety	36	54	10	550
Wiek	49-54 lata	42	53	5	233
	55-64	43	51	6	371
	65 lat i więcej	36	52	12	374
Miejsce zamieszkania	Wieś	40	47	12	354
	Miasto do 20 tys.	37	59	4	147
	20-100 tys.	37	57	6	182
	101-500 tys.	40	56	4	170
	501 tys. i więcej mieszk.	50	41	9	126
Wykształcenie	Podstawowe	34	52	14	267
	Zasadnicze zawodowe	41	53	7	264
	Średnie	43	52	5	328
	Wyższe	46	47	7	121
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	40	56	5	87
	501-750	37	49	14	90
	751-1000	37	53	10	165
	1001-1500	44	50	6	231
	Powyżej 1500 zł	47	48	4	211
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	39	55	6	59
	Inteligencja, spec. z wyższym wyksz.	47	42	10	76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	42	53	5	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	38	53	9	95
	Robotnicy wykwalifikowani	42	56	2	201
	Robotnicy niewykwalifik.	31	58	11	78
	Rolnicy	38	50	12	136
	Inni pracujący	49	51		52
	Emeryci i renciści	38	45	17	76
Inni niepracujący	40	46	15	59	
Ocena własnych war. mater.	Złe	33	58	9	318
	Średnie	42	47	11	354
	Dobre	45	50	4	307
Zainteresowanie polityką	Duże	58	41	1	161
	Średnie	48	48	4	427
	Niewielkie	32	60	8	179
	Brak zainteresowania	18	59	23	207
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	59	27	14	78
	Raz w tygodniu	40	51	8	466
	1-2 razy w miesiącu	38	52	9	149
	Kilka razy w roku	41	56	3	199
	W ogóle nie uczestniczy	25	64	10	87
Poglądy polityczne	Lewica	23	71	5	144
	Centrum	38	56	6	277
	Prawica	59	37	4	334
	Trudno powiedzieć	26	55	19	224
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	64	34	2	51
	Członek Solidarności	55	40	5	215
	Członek zw. branżowych	31	61	8	105
	Niezrzeszony	35	56	9	602
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	34	61	5	112
	Nie	41	50	8	867
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	65	31	4	183
	Stracili na zmianach	30	61	8	191
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	37	55	8	572
	Trudno powiedzieć	27	47	26	30